

Д. В. СЕРГІЄНКО, аспірантка, ХДАК, Харків

МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ХРИСТИНИ ДАНИЛІВНИ АЛЧЕВСЬКОЇ (1843 - 1920)

У статті розглянуто життя та просвітницьку діяльність відомого педагога Христини Данилівни Алчевської. Проведено аналіз історико-громадських чинників, які сформували її світогляд. Досліджено меценатську складову її діяльності у сфері освіти, видавничої справи, участь у благодійних товариствах Харкова. Виявлено її внесок у розвиток освіти та культури Наддніпрянської України у другій половині XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: Христина Данилівна Алчевська, благодійність, недільні школи, жіночий рух, народна освіта.

Вступ. Епоха другої половини XIX ст. пов'язана з реформуванням різних сфер життя Російської імперії, до складу якої входила Наддніпрянська Україна. Це падіння кріпацтва, розвиток буржуазно-демократичного та народницького руху, розквіт науки та культури, літератури та живопису, музики й театру. На фоні соціально-економічних і політичних змін остаточно формується такий соціальний феномен, як українська інтелігенція, яка стає провідною рушійною силою національного відродження другої половини XIX ст. Також цей період особливо багатий жіночими ініціативами в різних сферах життєдіяльності суспільства, що дало підстави науковцям говорити про наявність в соціальній історії України такого феномену як жіночий рух [16, с. 31]. Прагнення до кращих форм життя, волі і самостійності знайшли відображення в моральних орієнтирах, поведінці жінок, активній суспільній діяльності, яку вони розглядали і як шлях самоутвердження, самореалізації жіночої особистості, і як шлях визнання жінки як суб'єкта історичного розвитку. Найбільше жіночих ініціатив було висунуто в сфері становлення та поширення народної освіти. З метою запровадження елементарних і загальноосвітніх знань, що сприяли б адаптації слухачів до умов суспільства, ще в 30–40-х роках XIX ст. у різних регіонах України організовувалися гуртки читань для народу, короткочасні курси запровадження елементарних знань, народні лекторії для поширення грамотності серед дорослих [3, с. 17]. Саме в цій сфері найсильніше виявилася вся специфіка жіночої психології, її прагнення прийти на допомогу, відгукнутися на соціальні проблеми. Беззаперечною учасницею жіночого руху, сподвижницею боротьби за початкову народну освіту та жіночу освіту загалом була Христина Данилівна Алчевська (1843-1920).

Насамперед, головним джерелом у дослідженні сімейного життя, поглядів, внутрішнього світу, які впливали на формування світогляду та вибір сфери діяльності Христини Алчевської є джерела особового походження – щоденники, листи та опубліковані спогади Христини Данилівни [2]. До іншої категорії джерел відносяться документальні – звіти та устави Харківської громадської бібліотеки, Харківського товариства розповсюдження у народі грамотності, в діяльності яких Христина Алчевська посідала провідне місце [12; 18; 7].

© Д. В. Сергієнко, 2015

У студіях А. Дидрихсона та Ф. А. Павловського, які описували становлення та перші кроки Харківського товариства поширення у народі грамотності та Харківської громадської бібліотеки згадується вклад у ці організації Христини Данилівни [7; 13]. Однією з перших студій повністю присвячених діяльності Х. Д. Алчевської є праця Е. Вахтерової, де Христина Данилівна представлена, як сподвижниця просвітницької та громадської діяльності Харківської губернії [5]. Грунтовну працю Х. Д. Алчевській присвятив М. І. Мухін [10]. Учений зібрав та проаналізував впливи та погляди Христини Данилівни на педагогіку та охарактеризував її освітню діяльність. У статтях Л. Бондар та Л. Орехової життя та діяльність Х. Д. Алчевської розглянуті з точки зору сучасних поглядів на освіту та зроблені спроби виявити впливи її просвітницької діяльності на розвиток недільних шкіл та педагогіки загалом [4; 11]. Частково тема діяльності пані Х. Д. Алчевської зображена в наукових студіях присвячених дослідженню жіночого руху Наддніпрянської України, серед них праці М. Богачевської-Хомяк, Л. П. Вовк, Л. Костенко, Л. О. Смоляр [3; 6; 8; 19]. Подані студії формують поняття «першої хвилі жіночого руху», розкривають сферу та вплив жіночої ініціативи у громадському житті Наддніпрянської України, провідне місце в якому належало Х. Д. Алчевській. Питання благодійної діяльності Христини Данилівни частково розкрито у праці О. Кравченко, яка досліджувала появу та розвиток благодійних установ у Харківській губернії [9].

У всіх цих студіях діяльність Х. Д. Алчевської на ниві благодійності та меценатства розглянуто опосередковано, тому **мета статті** – на базі епістолярної спадщини та інших друкованих пам'яток проаналізувати меценатську діяльність Христини Данилівни у сфері освіти, видавничої справи та благодійності.

Виклад основного матеріалу. Христина Данилівна Алчевська (Журавльова) народилася в містечку Борзна, Чернігівської губернії 4 (16) квітня 1841 р. у сім'ї доньки генерала Вуїча та сільського вчителя [2, с. 23]. У своїх споминах Христина виспівувала свою матір, та нещадно критикувала батька. Саме він був головним протестувальником жіночої освіти, зауважуючи: «Навіщо дівчинці грамота? Щоб писати любовні записки!» [2, с. 24]. Не зважаючи на заборону батька Христина таємно навчалася грамоті, яку викладав семінарист для її молодших братів. Вже тоді проявилася її любов до освіти та бажання допомогти ближнім. Через скрутне становище вона виконувала домашні завдання хлопчиків гімназистів, а на отримані гроші купувала книжки молодшим братам. Христина була всебічно обдарована – віршувала, мала драматичний талант, оточуючі захоплювалися її співом [2, с. 26]. Нажаль, жоден з цих талантів не вдалося повністю розкрити через суворе відношення її батька. Можливо саме дитячі протистояння з батьком були зародками для боротьби з несправедливістю у подальшому житті Христини Данилівни.

Любов до народу також зародилася у дитячі роки, коли Христина читала книжки для кріпосних своєї матері чи допомагала навчати сільських дітей, або коли гостювала у родині Мамчичів. У своїх щоденниках Христина Данилівна писала про це так: «... Я пробиралася потихеньку ... до кухні ... і починалося гучне читання ... Вже тоді між мною та народом проліг якийсь невлловимий зв'язок, зблизивши нас навіки», та «Мені здається, що та хвилина заронила в мені першу іскру симпатії до

нашого бідного народу», «Село Мамчич було моїм першим знайомством з народом та школою» [2, с. 25, 28, 29].

Жага до навчання та несправедливість до рівності цього права між жінками та чоловіками найяскравіше відображені у таких строках: «У кожної людини буває свій пункт божевілля. Моїм пунктом була думка навчити якомога більше жінок грамоті. Мені здавалося завжди, що чоловіки набагато щасливіші в цьому напрямку. Що ж стосується жінок, то забобони проти їх освіти живе, починаючи з хати і закінчуючи палатами...» [2, с. 455].

Цей факт дає підстави відносити Х. Д. Алчевську до одного з провідних ідеологів українського жіночого просвітницького руху. На думку Ліни Костенко Христина Алчевська в історії української педагогічної думки виступає фундатором та яскравим виразником ідей «феміністичної ідеології». При цьому вона зазначала, що «феміністична ідеологія в українській інтерпретації досить часто поєднувалася з ідеєю національного відродження, була тісно пов'язана з пошуком шляхів вирішення соціальних питань, і не тільки тих, що стосувалися безпосередньо жінок» [8, с. 84].

На хвилі цих почуттів Христина прийшла до рядів радикально налаштованої молоді і вже у 1859 р. під псевдонімом «Українка» таємно листувалася з О. І. Герценом, популяризувала його твори. У листах дівчина висловлювала свої суспільні погляди та прагнення, закликала «Колокол» будити громадську свідомість жінок, просила поради щодо того, як працювати в недільних школах, що саме тоді почали повсюдно створюватися, оскільки гостро постало питання про освіту народу [14, с. 86-87].

В ті ж роки Христина розпочала переписку зі своїм майбутнім чоловіком – Олексієм Кириловичем Алчевським. Через декілька років віршованої переписки молоді люди одружилися та переїхали до Харкова. Цей спомин Христина Данилівна описувала так: «Опинившись у великому культурному місті, я вся горіла бажанням зануритися в громадську діяльність і зробити в житті щось велике, гарне» [2, с. 30].

Олексій Кирилович був надійною підтримкою для своєї дружини, він спонсорував починання Христини Данилівни та жваво брав участь у її добродійній та громадській діяльності. У 1860-ті роки Олексій Алчевський очолив Харківську громаду. «Громадівці» вели як легальну, так і нелегальну роботу в сфері культури: організували недільні школи, видавали дозволену та заборонену літературу українською мовою, збирали матеріали з етнографії та фольклору, видавали дешеві популярні книжки – так звані «Метелики», організували лекції, шевченківські вечори, зустрічі з театральними групами, концерти. Христина Данилівна була серед них єдиною жінкою, її називали Гетьманшою [11, с. 240].

За допомогою Громади Х. Д. Алчевська, нарешті, змогла викладати у недільних школах. Але 12 червня 1862 р. за розпорядженням Міністра освіти Російської імперії всі українські недільні школи (на той час їх 68) було закрито. З того часу Христина Данилівна нелегально і безкоштовно, за допомогою небайдужих вчителів, навчала дівчат у себе вдома [2, с. 30-31].

Так продовжувалося до 1869 р., коли Христина Данилівна вступила до лав Харківського товариства поширення в народі грамотності, яке було першою громадською організацією культурно-освітнього характеру. Його діяльність

проходила в руслі культурницької традиції українофілів другої половини ХІХ ст., які вважали своїм завданням просвітити народ, сприяти поширенню «грамотності і початкових корисних знань» [7, с. 5-6].

Христина Данилівна була ініціатором відкриття недільної школи для дівчат. Нажаль, перебування у складі товариства та у самій школі для Христини Данилівни було не довгим. У своєму щоденнику вона описувала неналежне відношення вчительок до викладання, поверхню зацікавленість керівниці школи до її розвитку, системи викладання тощо. Останньою краплею стало рішення замінити усіх вчителів-жінок на випускників педагогічних курсів, які на думку Христини Данилівни не мали досвіду та практичної підготовки до навчання дітей малого віку [2, с. 32-33]. На зібранні педагогічного складу школи Алчевська відмовилася від роботи у школі за такими принципами, в слід за нею пішли декілька вчительок та усі учні її класу. «Вигнання наше з Товариства Грамотності викликало співчуття у суспільстві і дало нам кілька нових союзників. Наша домашня школа налічувала до 10 викладачів» [2, с. 34]. Через велику кількість учениць та малу площу квартири Христини Данилівни, вона прийшла до рішення відкрити власну школу. Пройшовши через низку випробувань та здавши іспит для отримання диплома у 1870 р. школа була офіційно відкрита.

Регламентував роботу навчального закладу «Статут опікунського комітету Харківської жіночої недільної школи», відповідно до якого навчання було безкоштовним, а вчителі працювали без винагороди. За віком учениці поділялися на малолітніх (10-12 років), підлітків (13-15 років) і дорослих (від 16 років). За підготовкою – на неписьменних, напівписьменних (уміють лише читати), малописьменних (уміють більш-менш писати і читати) і письменних [4, с. 66-67]. До 1896 р. школа містилася у приміщенні 1-го повітового училища, доки на кошти Олексія Кириловича, не побудували власне. Проект будівлі був виконаний академіком архітектури А. Бекетовим [5, с. 15]. Це була на той час єдина недільна школа, що діяла у власному приміщенні та стала зразком освітніх установ такого типу.

Шляхом багаторічної енергійної, подвижницької діяльності Х. Д. Алчевській вдалося зробити школу справжнім культурним центром. При ній була створена велика бібліотека, відкритий шкільний музей, де знаходилися наочні посібники – атласи, глобуси, альбоми картин, опудала тварин, фізичні прилади, фотографії відомих письменників та художників [10, с. 36].

У 1879 р. на власні кошти Христина Данилівна збудувала однокласну земську школу в с. Олексіївка Катеринославської губернії (тепер Луганська область) і фактично стала її попечителькою [2, с. 201-202].

Поряд з просвітницькою, Христина Данилівна займається літературною і науково-педагогічною, бібліографічною діяльністю. Результатом цієї діяльності стає видавництво тритомної «Книги взрослых» (1899 - 1900), яка була розрахована на три роки навчання та містила матеріали з різних дисциплін. Велику популярність та добру оцінку серед педагогів та письменників мав тритомний критичний покажчик книг для народного і дитячого читання «Что читать народу?» (1884 - 1906). У ньому було проаналізовано більше 4 тисяч видань з різних галузей знань. До аналізу

літературних творів Христина Данилівна активно залучала учениць своєї школи з їх рецензіями на прочитане [11, с. 242].

Христина Алчевська була однією із засновниць першої безкоштовної народної бібліотеки-читальні (зараз Державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка). Разом із іншими представниками громадського руху Харкова вона надавала не тільки кошти на розвиток бібліотеки, а й поповнювала колекції книг [17, с. 5-6].

Пані Алчевська приймала активну участь у громадському житті Харкова, була членом багатьох громадських та благодійних товариств. У 70 – 80-х рр. ХІХ ст. стає постійним членом Харківського товариства виправних притулків, ідея створення якого виникла ще в 1869 р. Окремим напрямом добродійної діяльності цього притулку було піклування над неповнолітніми злочинцями й дітьми, притягнутими до суду та слідства. У 1881 р. товариство заснувало виправний притулок на 30 хлопчиків поблизу ст. Дергачі, а також школу садівництва та городництва [9]. Також Х. Д. Алчевська займалась збором коштів для різної матеріальної допомоги, побудови або відкриття благодійних установ, лікарень, притулків, що активно висвітлювали Харківські губернські відомості [1; 20].

Російсько-турецька війна 1877–1878 років дала Х. Д. Алчевській можливість знайти ще один шлях зближення з простим народом, надати йому допомогу – працювати в лікарнях, де знаходилися поранені солдати. Спілкування з ними все більше укріплювало її віру, характерну для демократичної інтелігенції тієї пори, у «відважний, великодушний, самовідданий народ», з яким Христина Данилівна зв'язувала майбуття держави. Христина Данилівна всіляко допомагає простим солдатам: організовує листування поранених з сім'ями на власну адресу; читає їм надіслані листи та записує відповіді на них. «Я... більше люблю простий народ, мене більше тягне до нього, ніж до «паничів» [2, с. 43].

Через багато років з часу виходу з лав Харківського товариства грамотності та вже зайнявши провідне місце у просвітній діяльності серед недільних шкіл Христина Данилівна була залучена до засновництва інших освітніх установ Харкова. Її обрали попечителькою 5-го харківського приходського училища та чоловічої недільної школи товариства грамотності [19; 20].

Пропаганді й популяризації ідеї недільних шкіл сприяли виставки, ініціатором яких була Христина Данилівна. Публічне демонстрування і пропаганда справи недільних шкіл були тим імпульсом, який переконував у їх користі, спонукав до організації цих шкіл та давав змогу перейняти досвід цієї справи [10, с. 175]. Школа Х. Д. Алчевської була представлена на всесвітніх форумах у Москві, Нижньому Новгороді (1895, 1896), Антверпенській, Брюссельській, Чиказькій і двох Паризьких (1889, 1900) міжнародних виставках [2, с. 400-401]. Педагогічна діяльність Х. Д. Алчевської здобула всесвітнє визнання на Міжнародному конгресі приватної ініціативи у справі народної освіти (Франція, 1889). Її було обрано віце-президентом Міжнародної ліги освіти. Багато освітніх товариств обрали видатного педагога своїм почесним членом [4, с. 71].

Діяльність Христини Данилівни була прикладом служіння своєму народові, його мові. Незважаючи на заборону, вона відстоювала українську мову, народну пісню, пропагувала твори Т. Г. Шевченка. В садибі Алчевських у Харкові у 1899 р. за

ініціативи Христини Данилівни було встановлено перший у світі пам'ятник Кобзареві (скульптор академік В. Беклемішев) [15, с. 98-99].

Уся діяльність Х. Д. Алчевської була взірцем самовідданого служіння своєму народові. Яскраву характеристику їй дає Е. О. Вахтерова: «Талановита молода жінка, яка могла б бути видатною письменницею, видатною артисткою, найвидатнішою співачкою, - вона віддала перевагу бути тільки вчителькою, і все життя залишилася нею. І ніколи вона не каялася в зробленому виборі» [5, с.8].

Висновки. Нелегке дитинство, неможливість здобути освіту через гендерні причини визначили майбутню мету усього життя Христини Данилівни – «навчити як можна більше жінок грамоти». Підсумовуючи, можна сказати, що Х. Д. Алчевській притаманні високо розвинута політична культура і демократичні погляди. Вона не була прихильницею жодного з політичних рухів. Сучасники Христини Данилівни характеризують її як аполітичного педагога, що робила свою справу. Христина Данилівна Алчевська жила і творила у часи, які збігалися з розквітом вітчизняних національно-культурних традицій. Представники демократичної культурної громадськості намагалися використати будь-яку можливість для залучення населення до надбань вітчизняної культури, історії, етнографії, літератури, мови, до розуміння національного українського питання. Вплив дитячих емоційних переживань, тісне спілкування з кріпосними сформували у світогляді Христини Алчевської особливу картину відношення до народу, до простого люду. Період реформ, нова хвиля національного відродження у другій половині XIX ст. в Наддніпрянській Україні дозволили їй прагненням реалізуватися. Впродовж усього життя вона бралася за кожну нагоду допомогти людям і за допомогою просвітницької діяльності, і благодійної. Х. Д. Алчевська, як представник прогресивної української інтелігенції, несла культуру та національні освітні ідеї народу через різноманітну творчу, просвітницьку, благодійну діяльність. Її доробок сприяв формуванню культурної спадщини нашої держави та українського народу.

Список літератури: 1. *Алчевская Х. Д.* Письмо в ред. о материальной помощи (2150 руб.) на достройку глазной клиники от 24 харьковчан, в т.ч. от Х.Д. Алчевской; В честь дня рождения Л. Л. Гиришмана / Х. Д. Алчевская // ХГВ. — 1897. — 14 марта. 2. *Алчевська Х. Д.* Передуманное и пережитое : Дневники, письма, воспоминания / Х. Д. Алчевская. — М. : Тип. И. Д. Сытина, 1912. — 466 с. 3. *Богачевська-Хомяк М.* Білим по білому : Жінки в громадському житті України, 1884 — 1939. — К. : Либідь, 1995. — 424 с. 4. *Бондар Л.* Педагогічна діяльність Христини Алчевської в контексті руху за освіту дорослих (До 165-річчя від дня народження) / Л. Бондар // Історико-педагогічний альманах. — 2006. — Вип. 2. — С. 65-72. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ipa_2006_2_10.pdf. — Заголовок з екрану. 5. *Вахтерова Э.* Пятьдесят лет работы для народа: К 50-ти летнему юбилею Х. Д. Алчевской / Э. Вахтерова. — М.: Тип. Рябушинского, — 1912. — 48 с. 6. *Вовк Л. П.* Громадсько-педагогічне сподвижництво в Україні: (Етапи і особливості) / Л. П. Вовк. — К. : Між. фін. агенція, 1997. — 179 с. 7. *Дидрихсон А.* Исторический обзор деятельности Харьковского общества распространения в народе грамотности. 1869–1909 / А. Дидрихсон. — М.: Кн. т-во Сытина, 1911. — 262 с. 8. *Костенко Л.* Українське жіноцтво: Драматична історія й непросте сьогодення 90-х років / Передирій В. А., Сидоренко Н. М., Старченко Т. В. // Жіноча доля на тлі доби: (Літопис жіночого руху у світлі українських видань). — К.: Дослід. центр історії української преси, 1999. — С. 76–91. 9. *Кравченко О.* Благодійні установи для дітей у Харкові (друга половина XIX - початок XX ст.): [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http://korolenko.kharkov.com/virtual_vistavki/dobrosinnist/endex2.html. — Заголовок з екрану.

10. Мухін М. І. Педагогічні погляди і освітня діяльність Х. Д. Алчевської / М. І. Мухін. — К.: Вища освіта, 1979. — 194 с. 11. Орехова Л. Своєрідність просвітницько-педагогічної діяльності Х. Д. Алчевської / Л. Орехова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2012. — № 5 (Ч. 2). — С. 236 – 244 12. Отчет Харьковской общественной библиотеки за ноябрь 1894 г.: [В бюджете библиотеки — пожертвования от Х. Д. Алчевской] // ХГВ. — 1894. — 21 дек. 13. Павловский Ф. А. Первый год Харьковской общественной библиотеки / Ф. А. Павловский. — Харьков: Тип. губерн. правл., 1888. — 16 с. 14. Радванська Н. О. "Лист Українки": [про лист Х. Д. Алчевської до Герцена] / Н. О. Радванська // Укр. літературознавство. — 1974. — Вип. 21. — С. 85–89. 15. Рослик М. Перший пам'ятник Кобзареві: [До історії пам'ятника Т. Шевченку в Харкові; з архіву Х. О. Алчевської] / М. Рослик // Прапор. — 1963. — №10. — С. 98-99. 16. Смоляр Л. Питання жіночої ініціативи в суспільному русі Наддніпрянської України другої половини ХІХ – початку ХХ століття / Л. Смоляр // Етнічна історія народів Європи. — 2001. — Вип. 8. — С. 30–37. 17. Танько О. І. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка : шлях у 125 років / О. І. Танько // 36. наук. пр. Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. — Вип. 6. — Харків, 2012. — С. 4-64. 18. Устав Харьковской Общественной Библиотеки // ХК на 1886 год. — Харків, 1885. — С. 233–234. 19. Утверждение Христины Даниловны Алчевской в звании попечительницы 5-го харьковского приходского училища // ХГВ. — 1897. — 15 окт. 20. Харьковская мужская воскресная школа общества грамотности : [Осн. 5 марта 1889 г., учредительница Х. Д. Алчевская] // ХГВ. — 1894. — 18 марта.

Bibliography (transliterated): 1. *Alchevskaja H. D.* Pis'mo v red. o material'noj pomoshhi (2150 rub.) na dostrojku glaznoj kliniki ot 24 har'kovchan, v t.ch. ot H. D. Alchevskoj ; V chest' dnja rozhdenija L. L. Girshmana / H. D. Alchevskaja // HGV. — 1897. — 14 marta. 2. *Alchevs'kaja H. D.* Peredumannoe i perezhitoe: Dnevnik, pis'ma, vospominanija / H. D. Alchevskaja. — Moscow: Tip. I. D. Sytina, 1912. — 466. 3. *Bohachevs'ka-Khomyak M.* Bilym po bilomu : Zhinky v hromads'komu zhytti Ukrayiny, 1884 — 1939. — Kyiv : Lybid', 1995. — 424. 4. *Bondar L.* Pedahohichna diyal'nist' Khrystyny Alchevs'koyi v konteksti rukhu za osvitu doroslykh (Do 165-richchya vid dnja narodzhennya) / L. Bondar // Istoryko-pedahohichnyy al'manakh. — 2006. — Vol. 2. 65 - 72. — Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ipa_2006_2_10.pdf. — Zaholovok z ekranu. 5. *Vahterova Je.* Pjat'desjat let raboty dlja naroda : K 50-ti letnemu jubileju H. D. Alchevskoj / Je. Vahterova. — Moscow: Tip. Rjabushinskogo, — 1912. — 48. 6. *Vovk L. P.* Hromads'ko-pedahohichne spodyzhnystvo v Ukrayini: (Etapy i osoblyvosti) / L. P. Vovk. — Kyiv: Mizh. fin. ahentsiya, 1997. — 179. 7. *Didrihson A.* Istoricheskij obzor dejatel'nosti Har'kovskogo obshhestva rasprostraneniya v narode gramotnosti. 1869–1909 / A. Didrihson. — Moscow: Kn. t-vo Sytina, 1911. — 262. 8. *Kostenko L.* Ukrayins'ke zhinotstvo : Dramatychna istoriya y neproste s'ohodennya 90-kh rokiv / Peredyriy V. A., Sydorenko N. M., Starchenko T. V. // Zhinocha dolya na tli doby: (Litopys zhinochoho rukhu u svitli ukrayins'kykh vydan'). — Kyiv: Doslid. tsentr istoriyi ukrayins'koyi presy, 1999. 76–91. 9. *Kravchenko O.* Blahodiyani ustanovy dlya ditey u Kharkovi (druha polovyna XIX - pochatok XX st.): Elektronyy resurs. — Rezhym dostupu: http://korolenko.kharkov.com/virtual_vistavki/dobrosinnist/endex2.html. — Zaholovok z ekranu. 10. *Mukhin M. I.* Pedahohichni pohlyady i osvityna diyal'nist' Kh. D. Alchevs'koyi / M. I. Mukhin. — Kyiv: Vyshcha osvita, 1979. 194. 11. *Oryekhova L.* Svoyeridnist' prosvitnyts'ko-pedahohichnoyi diyal'nosti Kh. D. Alchevs'koyi / L. Oryekhova // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. — 2012. — No 5 (Ch. 2). 236 – 244. 12. Отчет Хар'ковской обshhestvennoj biblioteki za nojabr' 1894 g.: V bjudzhetе biblioteki — pozhertvovanija ot H. D. Alchevskoj // HGV. — 1894. — 21 dek. 13. *Pavlovskij F. A.* Pervyj god Har'kovskoj obshhestvennoj biblioteki / F. A. Pavlovskij. — Kharkiv: Tip. gubern. pravl., 1888. — 16. 14. *Radvan'ska N. O.* "Lyst Ukrayinky": pro lyst Kh. D. Alchevs'koyi do Hertseny / N. O. Radvan'ska // Ukr. literaturoznnavstvo. — 1974. — Vol. 21. 85–89. 15. *Roslyk M.* Pershyy pam'yatnyk Kobzarevi: Do istoriyi pam'yatnyka T. Shevchenku v Kharkovi; Z arkhivu Kh. O. Alchevs'koyi / M. Roslyk // Prapor. — 1963. — No 10. 98 - 99. 16. *Smolyar L.* Pytannya zhinochoyi initsiatyvy v suspil'nomu rusi Naddnipryans'koyi Ukrayiny druhoji polovyny XIX – pochatku XX stolittya / L. Smolyar // Etnichna istoriya narodiv Yevropy. — 2001. — Vol. 8. 30–37.

17. *Tan'ko O. I.* Kharkivs'ka derzhavna naukova biblioteka im. V. H. Korolenka: shlyakh u 125 rokiv / O. I. Tan'ko // Zb. nauk. pr. Khark. derzh. nauk. b-ka im. V. H. Korolenka. — Vol. 6. — Kharkiv, 2012. 4-64. **18.** Ustav Har'kovskoj Obshhestvennoj Biblioteki // HK na 1886 god. — Kharkiv, 1885. — 233–234. **19.** Utverzhdenie Hristiny Danilovny Alchevskoj v zvanii popечitel'nicy 5-go har'kovskogo prihodskogo uchilishha // HGV. — 1897. — 15 okt. **20.** Har'kovskaja muzhskaja voskresnaja shkola obshhestva gramotnosti: Osn. 5 marta 1889 g., uchreditel'nica H. D. Alchevskaja // HGV. — 1894. — 18 marta.

Надійшла (received) 02.06.2015 р.

УДК [7.078:373.3.018.53] (477.54-25) Алчевська

Меценатська діяльність Христини Данилівни Алчевської (1843 - 1920) / Д. В. Сергієнко // НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2015. – № 38 (1147). – С. 95-103. Бібліограф.: 20 назв. – ISSN 2079-0813.

У статті розглянуто життя та просвітницьку діяльність відомого педагога Христини Данилівни Алчевської. Проведено аналіз історико-громадських чинників, які сформували її світогляд. Досліджено меценатську складову її діяльності у сфері освіти, видавничої справи, участь у благодійних товариствах Харкова. Виявлено її внесок у розвиток освіти та культури Наддніпрянської України у другій половині XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: Христина Данилівна Алчевська, благодійність, недільні школи, жіночий рух, народна освіта.

УДК [7.078:373.3.018.53] (477.54-25) Алчевська

Меценатская деятельность Христины Даниловны Алчевской (1843 - 1920) / Д. В. Сергиенко // НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2015. – № 38 (1147). – С. 95-103. Бібліограф.: 20 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье рассмотрены жизнь и просветительская деятельность известного педагога Христины Даниловны Алчевской. Проведен анализ историко-общественных факторов, сформировавших его мировоззрение. Исследована меценатская составляющая ее деятельности в сфере образования, издательского дела, участия в благотворительных обществах Харькова. Выявлено ее вклад в развитие образования и культуры Приднепровской Украины во второй половине XIX - начале XX в.

Ключевые слова: Христина Даниловна Алчевская, благотворительность, воскресные школы, женское движение, народное образование.

The charitable activities of Christina Danilivna Alchevska (1843 - 1920) / D. V. Serhiienko // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Actual Problems of the History of Ukraine. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2015. – № 38 (1147). – P. 95–103. – Bibliogr.: 20. – ISSN 2079-0813.

The article examines the charitable activities in education, publishing, participation in charitable societies of Kharkov, a famous teacher Christina Danilovna Alchevska. The aim of this work, based on the epistolary heritage of Christina, analyzed the contribution of charitable activities of Christina Alchevska on the development of education and culture in Kharkov province in the second half of XIX – early XX century. As a result was analysed of the historical and social factors that have shaped her worldview and helped to define the purpose of her life to teach more women literacy and attach to the historical and cultural heritage of Ukraine. Based on the memoirs and archival documents to determine the scale of charitable activities of Christina Alchevska.

Key words: Christina Danilivna Alchevska, charity, Sunday schools, women's movement, popular education.